

Človeško srce in vera ob koncu stoletja.

G. F.

I.

Času, ko sem se rodil — piše Jouffroy, francoski filozof iz prve polovice našega stoletja — ni kazalo, da bi neskaljena ostala sreča, ki mi jo je dala krščanska vera. In prišel je dan ko sem zaslišal v naročju tihega verskega poslopja, ki me je sprejelo takoj po rojstvu in ki mi je v njega senci potekla mladost, bučeči veter dvomov, ki se je z vseh strani zaletaval v njega zidovje in ga stresal do temeljev.

Drzni filozofov duh se je udajal dvomom in se oddaljeval od vere. „In tedaj“, piše dalje, „sem začutil, da v globini moje duše ni nič več ostalo; da nisem nič več veroval, v kar sem prej veroval: o sebi, o Bogu, o svojem namenu v tem in onem življenju... Ta trenutek je bil strašen!

Tragedija človeškega srca! To srce, ki mu je vrojeno hrepenenje po resnici, lepoti in sreči, naenkrat začuti strašno praznoto in nesrečo, negotovost in razdvojenost; ne ve, ali je res to, kar je z nekakim pesniškim žarom ožarjalo njegovo mladost, kar ga je osrečevalo, blažilo, povzdigovalo, ali je pa bilo vse to zlobna prevara nedoumne narave! Strašna negotovost!

Bolj pogostoma kakor kdaj prej se vrši ta duševni proces v sedanjem času. Le premnogim že zgodaj začno vstajati dvomi proti oni veri, ki jih je že v prvi mladosti sprejela v svoje naročje. Kadar pa pride čas, ko se je treba odločiti, takrat človek uvidi, kako se je v svojem mišljenju in življenju že oddaljil od vere in kako težko se je vrniti nazaj.

Zastonj se oglašajo spomini srečnih let, ki jih je prežival v naročju vere. Zastonj!.. Idealno poslopje, ki ga je bila duša zgradila in v njem preživela najsrečnejša leta, izgublja določne obrise, beži očem, tone za obzorjem... Zastonj se za njim ozira oko, zastonj sega roka po ubegli sreči, kakor po sanjah mladostnih dni... Gotovo je strašen ta trenutek.

Vedno manj je pa plemenitih in globokih značajev, ki bi tako globoko čutili izgubo vere, kakor jo je čutil Jouffroy.

V prejšnjih dobah so bile cele velike družbe, dežele in države prešinjene s krščanskim verskim duhom, in skepticizem se ni kaj lahko vtihotapil v posamezne ude take družbe. Vsa okolica in cela vzgoja je vsakemu dajala krepko oporo proti skepticizmu in le možje nenavadno krepke individualnosti so se mogli otresti starih tradicij, sugestije okolice in duha, ki ga je dihala vsa okolica. V sedanjem času je pa ravno narobe. Saj se že najmanj dve stoletji vedno bolj in bolj zajeda v človeško družbo protiverski duh, neka apatija do vere sploh.

Enciklopedisti v preteklem stoletju sicer niso mogli uničiti Boga in vere, vendar so med družbo, polno moralne gnilobe, z uspehom širili skepticizem in protiverski duh sploh. Krepka verska reakcija v prvih desetletjih našega stoletja ni mogla uničiti semena, ki se je bilo že raztrosilo po vsi Evropi.

Čim bolj se je pa v našem stoletju veda oddaljevala od vere, tem bolj je spet rasel protiverski duh. In tako je prišlo, da se zdaj šopiri skepticizem in indiferentizem v šolah, v literaturi, v umetnosti; sploh vse sedanje ozračje je polno tega duha in mi hočeš-nočeš vdihavamo ideje, ki ves naš duševni organizem delajo še bolj dovteten za skepticizem in indiferentizem.

V takih družabnih razmerah je treba človeku, če nima posebne zaslombe, res krepke individualnosti, da ga kalni življenjski valovi, ki z vseh strani nanj pljuskajo, ne odneso s seboj iz varnega pristanišča. Če so se ga pa enkrat že polastili kalni valovi mlačnih voda, potem se je težko boriti z njimi; težko se je dvigniti in poleteti proti obrežju, če so se že preveč oblatila golobja krila njegove duše. In človek se uda pljuskanju valov, ki ga premetavajo in zanašajo kakor in kamor hočejo!... Kadar se pa v duši začne oglašati zavest strašne negotovosti, ko vznemirja srce tesnobno čustvo izgubljene sreče... spet zapljuskajo valovi in ga mamijo in božajo s svojimi kalnimi, pa prijetno mlačnimi vodami.

II.

Vpliv družabnih in zgodovinskih razmer pospešujejo še drugi bolj notranji činitelji. Seveda so tudi ti činitelji v tesni zvezi s sedanjimi razmerami: saj večinoma izvirajo iz njih in potem spet nanje vplivajo in jih poostrujejo.

Ti vzroki imajo prvotno svoj izvir v človeški naravi — a vzbudil in okrepil jih je sedanji družabni tok in enostranski razvoj sedanje duševne izobrazbe.

Prvi tak vzrok je napačno mnenje o bistvu in nalogi vede sploh; nepoznanje narave in potreb človeškega duha in odtod enostranska izobrazba samo nekaterih duševnih zmožnosti. Sedanja omika gleda le na to, da kolikor mogoče hitro uteši radovednost mladostnega duha in ga napolni z množico najrazličnejših znanosti, z nekakim kaosom brez prave notranje harmonične zveze in brez ozira na najvišje in najplemenitejše težnje človeške narave. V sedanje omiki je preveč realnega, pa premalo idealnega; zato tudi ni notranje harmonije in sedanja veda ne more harmonično utešiti vseh zmožnosti človeškega duha. Enostranska realistična izobrazba mori najvišje težnje človeškega srca in ga pusti praznega, ker nima zmisla za globlje razmišljanje o pomenu in namenu človeškega življenja.

Enostranska, polovična izobrazba, ki prezira in mori višje teženje, pa začne vzbujati neko apatijo za vsako višje razmišljanje, neko duševno plitvost in površnost, mlačnost in lahkomišelnost v najvažnejših vprašanjih človeške duše in človeškega srca.

Vsi ti vplivi združeni pa kaj lahko porušijo v človeku ravnotežje med dušo in telesom, mislijo in materijo. One višje sile, ki človeka dvigajo nad materijo, opešajo, v človeku začne prevladovati nižje teženje, najrazličnejše strasti se razpasejo in, nebrzdane od višjih plemenitejših sil, človeka vlečejo proti tlom. Plato (Timaios p. 90.) pravi: „Kdor se uda sli in jeznosti, ta bo tudi imel samo umrljive misli“.

V takih razmerah se je med človeštvom kaj lahko vgnezdila apatija, mržnja do vere sploh, ki se je kazala že v prošlem stoletju v obliki „prosvitljenosti“, še bolj pa v našem stoletju v obliki napredka, prostosti in indiferentizma. Indiferentizem je zmedel pojme o najvišjih težnjah človeškega srca, o človekovem namenu in o vrednosti njegovega življenja. Otopil je verski in moralni čut, uspaval in omamil človeško srce, da sredi bliščeče civilizacije ni tako čutilo svoje praznosti in žeje. — Pravzaprav je pa indiferentizem s praktičnega stališča nespamet in nepremišljenost, ko teorija pa nezmisel. Če je največja nepremišljenost z zaprtimi očmi gledati v negotovo bodočnost, je še večja nespamet napraviti teorijo takega ravnanja.

Umevno je, da je mogel indiferentizem le nekoliko časa mamiti človeško srce. Pa česar ni mogel indiferentizem, to je dovršil skepticizem. Indiferentizem je le zmedel pojme in ostal bolj na površju; skepticizem se je pa zajedel globoko v srce in ga je razdvojil. V skepticizmu se začne srce zavedati svoje nesreče. Skeptikovo dušo „neprestano muči neutešno krepenenje in žeja po življenju; zdaj zahlepi po materiji, ki jo zastonj izkuša oživiti, jo navdihniti z duhom in božanstvom; zdaj se spet

uda praznim abstrakcijam, bežečim in brezizraznim sencam svoje domišljije . . . Njegova duša strada, pa on nima hrane zanjo; kaj hoče početi? On umori svojo dušo, da bi več ne stradal, več ne čutil notranje boli. Trpi, ker še ni padel dovolj globoko. Padaj, padaj vedno nižje, ponižaj se do živali; postani brezumen, brez čustva! — Toda tega ne more. V najtemnejše prepade vzame s seboj človeško naravo; odtrgan je od svojega središča in valovi breznadnega oceana ga premetavajo kakor ladjo brez vesla in krmila.“¹

„Če nehaš biti katoličan, gotovo ne boš postal niti protestant, niti Jud, niti mohamedanec niti malikovavec, z enim skokom boš torej obstal v deizmu. Potem boš seveda še imel Boga, pa vendar ne boš nič vedel o svojem izviru in svojem namenu . . . nič o motivih, ki jih je mogla imeti Previdnost, da je svoje stvari obsodila v tako veliko trpljenje na zemlji . . . brez upa v boljšo usodo . . . to se pravi ti ne boš nikjer našel Boga, začel boš o njem dvomiti ali pa postal ateist. Če pa izgine Bog iz vseмира, potem je svet sin slučajja, slučaj beseda brez zmisla, narava uganka, človeška duša prevara, dolžnost nič. morala laž. Nujna logična posledica, usodepoln končni rezultat, ki ga človek ne more gledati brez groze, črn brezdANJI prepAD, ki ne moreš brez strahu in groze pogledati vanj. Tudi v navadnem toku življenja čuti človek tisočkrat, kako gadov strup, ki ga skriva na svojih prsih, kaplja za kapljo pada na njegovo srce. Pridejo trenutki, ko ga utrujajo zabave, svet ga napolnjuje s studom, življenje mu je nadležno . . . Današnji dan je neutéšen kakor včerajšnji, in jutrišnji bo kakor današnji; dušo žeja po uživanju, pa ne uživa, hlepi po sreči, pa je ne doseže . . .“²

Tako zlo se je zdaj razpaslo po vsi Evropi; povsod je zagospodoval skepticizem. Kdor vidi, kako se skepticizem z vsemi svojimi spremljeavci zajeda v vedno širše sloje in povsod pustoši človeška srca, more le s strahom gledati v bodočnost.

Balzac pravi o Parizu, da je to „rak, ki gnije ob obeh bregovih Sekvane.“ Podobni obupni klici se slišijo tudi od drugod. Neki angleški znanstveni ateist se zgraža pred pošastjo, ki jo je vzgojil sam in njegovi somišljeniki, in obupno vzklika: „Nikoli ni strašnejša nesreča zadela človeškega rodu; nikoli v zgodovini človeštva, nesreča podobna tej, ki jo lahko vidi vsak, kdor gleda v prihodnjost: ona raste kakor povodenj,

¹ Lamennais: Discussions critiques et pensées diverses sur la religion et la philosophie p. 22.

² Balmes: Pisma dvomljivcu, I. pismo.

črna v svojem pustošenju, neodoljiva v svoji mogočnosti, in nam trga najdražje nade, požira najdragocenejšo vero“ . . .¹

„Ker nam govore, da so ljudske mase srečnejše, ozrmo se tja. Te mase, polne tožb in groženj, prete z uporom proti novodobni družbi . . . vsak dan se množe hudodelstva; z vsakim dnevom se množe samomori . . . Vsak dan kje v civiliziranem svetu izbruhne delavski upor . . . Nekdaj je uboga Francija ljubila petje; peli so pri mizi, peli pri delu; današnja obogatena Francija je pa nehala peti. Obljube manchesterske šole so preslepile svet . . . Da tudi socialistične obljube niso osrečile srca, na to nam odgovarja glas novih pokolenj. Zdaj že spoznajo, da sreča ni ena izmed onih reči, „quae numero, pondere, mensurave constant“, ampak božji denar, ki so ga zapravili s celim zakladom božje vere . . . Pač je mogoče delavcu ali kmetu s pomočjo premetenih statistik dokazati, da je bogatejši od delavca in kmeta dobrih starih časov, nemogoče mu je pa dokazati, da je srečnejši, ker sam čuti drugače.“²

III.

In spet se je uresničila med človeštvom ona prilika o izgubljenem sinu. „Potem pa, ko je bil vse zapravlil, je vstala velika lakota v tisti deželi; in on je začel pomanjkanje trpeti“ (Luka 15, 14). Da, velika lakota, velika praznost je vstala v človeškem srcu, in začelo je pomanjkanje trpeti!

In med človeštvom je zavladala melanholija, sestra in tovarišica nejasnih meglenih čustev človeškega srca, spremljevalka nemirne duše, zamišljene v mistično daljavo, onemogle in neizmerno žejne duše; tuintam se pojavlja melanholija, podobna domotožju . . .

Rod melanholikov se množi v življenju in v literaturi. V moderni literaturi se oglašajo „zlomljene duše“, „trudne duše“, „bolne rože“.

Melanholijo spremlja pesimizem najrazličnejših vrst. Med pesimisti je seveda skoraj največ takih, ki so kakor „otroci, ki se jokajo, ker ne morejo več jesti“ — kakor se izraža neki novejši poljski pisatelj.

Človeški družbi še bolj nevarna duševna bolezen je brezmejni egoizem in čudno sovraštvo do človeškega rodu. To bolezen pretresljivo opisuje Jørgensen: „Povsod srečujemo pretkane egoiste, blazirane dekadente, brezozirne boheme, in nrvnost zaničujoče ljudi-velikane. Jaz, samoslaven, avtonomen jaz, to je postala najvišja instanca in edino merilo

¹ Citira Duilhé de Saint-Projet v „Apologie scientifique de la foi chrétienne“ p. 7.

² Robert de la Sizeranne: „Ruskin in kult lepote“, citirano v „Przeglądu Pow.“

za delovanje in življenje . . . Oglejmo si torej moderne srečne. Mnogo jih mora biti, zakaj v časopisih in knjigah jih vedno srečavam, kako se boré proti „mračnjaškemu krščanskemu svetovnemu naziranju“ . . . Kaj hočejo? . . . Neskončne bakanalije življenja — z duhtečim cvetjem, kipečo kapljico in vilami brez predsodkov. — Takrat bodo vladali prosto igrajoči se atomi, igrali bodo boj za življenje liki samopašni človeški atomi. — In kdor ne more več plačati cvetja in vina in vil, njemu je treba le nekoliko v stran — toliko da drugih ne moti v radosti — potem revolver na srce . . . Eden manj! Atom manj! To je brez pomena! Narava je večna, sila strasti neugasljiva . . .“

Ves napredek torej ni utešil človeškega srca; človeško srce je bolj nesrečno, bolj razdvojeno in izstradano kakor kdajkoli.

Če že ne vedo drugega sredstva, da utolažijo človeško srce in in uteše njegovo žejo po sreči, kakor revolver — potem smo na koncu!

Da, naprej ni več mogoče!

Tukaj se pa oglasi človeška narava in zahteva svojih pravic. Človek je „animal religiosum“. Balmes pravi: „Ugasnite v človeku luč razuma, zadušite strasti in nagone, t. j. uničite njegovo naravo; potem, pa tudi le potem se bo mogel ravnati po načelih indiferentizma“ in živeti brez vere, brez Boga!

Kakor velikanska sfinga se je večina človeštva z ropoželjnimi kremplji oprijela zemlje, ljubi le to, kar ugaja strastem, kar vleče k tlom; a vendar je začela tudi človeška narava zahtevati svojih pravic, človeško srce hoče živeti, človeško srce je zahrepenelo po boljši hrani, višjih ciljih, boljši zarji, lepši bodočnosti. Mnogo oči zre v mistično daljavo, mnogo duhov čuti svojo onemoglost in težko pričakuje nebeške luči.

Sicer se na eni strani skepticizem in z njim tudi propalost še širi med najnižjimi sloji, na drugi strani se je pa največjim duhovom prestudila ona enostranska omika, ki mori in razdvaja srce. Svoj pogled obračajo proti vzhodu, odkoder pričakujejo lepše zarje. Nekateri so jo že uzrli,¹ drugi pa še hrepene po nji z vso strastjo svojega srca, in hrepenečejnim pogledom zro v daljavo in komaj čakajo trenutka, ko bodo zagledali ono osrečujočo luč, ki pravi o nji Chateaubriand:² „Nebeška vera! Vera tolažnica! ti moreš več kakor gore predstavljati, ti odvzameš mučna bremena, ki tarejo človeško srce.“

¹ Izmed najnovejših pisateljev izpreobrnjencev se največkrat imenujejo: Fr. Coppée, Huysmans (ki je iz satanista postal pobožen menih) in Jørgensen; titan Strindberg pa kakor skesan grešnik še vzdihuje v hudih duševnih bolečinah.

² Chateaubriand: Génie du Christianisme I. tome p. 60.

Med temi idealisti se pa nahajajo tudi čudni sanjači, nekaki idealisti brez idealov, romantiki brez romantike; v njih je ogenj brez plamena. D'Annunzio opisuje takega sanjača: „On je tako ljubil verske embleme, cerkveno godbo, duh kadila, razpela, himne katoliške cerkve. To je bil mistik, ascet, nagnjen do čuvstvenega razmišljanja o notranjem življenju; ali v Boga ni veroval.“ In ta sanjač je bil samomorivec!

Tukaj vidimo, da človeka ne morejo zadovoljiti čustva, sanjavost, mističen polmrak; človeštvu je treba luči, solnca, treba mu je idej. Umirajoči Goethe je vzkliknil: „Več luči!“ Herderjev zadnji vzdih je bil: „Dajte mi velikih idej!“, tako tudi vzdihuje umirajoče stoletje!

Pa kdo bo razmotal čudovito človeško naravo, kdo razkril vse skrivnosti človeškega srca. Človeštvo je prečudna uganka — sfinga!

Vendar lahko rečemo, da se je spet v nenavadni nagoti pokazala dvojna plat človeške narave: meso in duh, materija in misel, zemlja in nebo.

To dvojno plat človeške narave je predzgodovinski umetnik vzel za idejo čudnega umotvora. V svojem duhu je zamislil in v velikanskem razmerju iz skale izklesal simbol človeških ugank — sfingo.

Sfinga! — —

Človeštvo ozri se v starodavni Egipt, poglej skrivnost svojega bitja, beri svojo uganko v potezah starodavne sfinge!

Ob vznožju velikanskih piramid, ki pričajo o mogočnosti egiptovskih faraonov in njih neutešljivi težnji po nesmrtnosti, se iznad peska dviga postava sfinge.

Sfingin obraz je že v davnih, davnih časih čudnobajno vplival na človeštvo. Grke je tako vznemirjala in zanimala skrivnostna zamišljenost njenega pogleda, da so jo imeli za simbol najglobljih ugank. Pa tudi za Egipčane je imela sfinga nekaj skrivnostnega.

Kdo jo je izklesal! Tega najbrž še sami niso pomnili. Ko so zidali najstarejšo Keopsovo piramido, je sfinga že stala — to je bilo pred pet tisočletji.

Kljubu svoji nenavadni starosti, sfinga vendar ni delo začetniške umetnosti. Sfinga ne kaže prav nič onih arhaičnih potez in negotovosti začetniškega dleta. Kaže nam zavedno umetnost, ki je brez omahovanja, kljubu neizrečeni težavnosti tolikega povečanja, izklesala iz skale kolos, ki z začudenjem gledajo nanj pozni rodovi . . .

Pa kaka misel tiči v sfingi? Da v njej tiči misel, o tem ne more dvomiti nihče, kdor jo je videl — prav kakor, kdor je videl florentinskega „Pensieroso“ Michelangelovega, ne more o njem dvomiti, da misli.

Kakšno misel izraža sfinga?

V njej se običale velike, nesvestne aspiracije človeštva. Sfinga s svojim levjim telesom in človeško glavo popolnoma izraža človečnost z njeno dvojno naravo: živalsko silo, ki leži na zemlji in se je oprijemlje z ropoželnimi tacami — in duševno moč, ki misli, gleda kvišku. Sfingina glava je malo nagnjena nazaj; gleda nad mesta, ki so nastlana ob njenem vznožju.

Sfinga zre na vzhod, kjer vzhaja solnce — simbol duhovne luči. Pogled je misleč, pa otožen, tesnobno-hrepeneč, zdi se, da prosi, moli...

Pač ne premišljuje tega, za kar se trudijo ljudje okoli nje, ne misli o vprašanih, ki jih ji stavijo egiptski vladarji ali grški sofisti; pre-mišljuje to, o čemer že od začetka misli človeštvo po misleči plati svoje narave: o najvažnejših ugankah, ki je od njih odvisen človek in svet.

Toda sfinga v tem mišljenju ne najde jasnosti, miru, zadovoljstva, tega išče nad seboj, kliče luči z neba... zdi se, da ponavlja ponižni Platonov vzdih: „O da bi kak nebeščan prišel poučit nas!...“

„In ta zaželjeni ‚Oriens‘ je prišel in obsijal našo zemljo. Vsa vprašanja, najvišja in najživejša vsaj, ki razmišljaš o njih, o sfinga, so že rešena. Zakaj torej še zreš v daljavo z vedno istim zagonetno sanjavi in tesnobno-hrepenečim pogledom?... Res, ti si kamnita, in ne moreš izpremeniti izraza, kakršnega ti je dala starodavnost; zakaj pa tako velik del današnjega človeštva strmi v daljavo z istim sfinginim pogledom — kakor da bi bilo okamenina dveh tisočletij?... Vzdrami se! Odpri oči, novodobna sfinga!“¹

Moderna mladost.

I. Š.

Ker je element moderne umetnosti ta naš materialni svet in njen cilj — sprijaznenje z našim žalostnim materialnim življenjem, katero se nam zdi od dne do dne odurnejše, je umljivo, da se ta umetnost polasti pred vsem one dobe človeškega življenja, v kateri se človek najbolj veseli življenja in je najbolj razpoložen in zmožez živati je. Mladost je postala nekak simbol moderne umetnosti, ki namerja podreti vse staro in sezidati v mladeniškem navdušenju nov tempelj umetnosti, katera ji je ob enem religija.

¹ A. Morawski: „Ob vznožju sfinge“ (Przegład Pow. LXII. str. 312).

Nič se v modernem svetu bolj ne povdarja, časti in obožuje, nego mladost. Po umetniških razstavah vidiš največkrat to človeško dobo v podobljeno simbolično na vse mogoče načine. Moč, ki se še razvija in raste, drznost naklepov in osnov, ki ne pozna meja in ne ovir, samozavest, ki se ne ozira na nikogar drugega nego nase in zaupa v se kakor v boga — to ti gleda in puhti na stenah in na stropalih iz vseh kotov in oglov.

Ta kult mladosti je najmodernejši, popolnoma umljiv ter v zmislu časa. A ne samo v umetnosti se nam kaže, marveč v celem modernem življenju. V mnogih stvareh daje mladost smer delovanju in razvitku, da celo v strokah, ki so oddaljene mladostnemu delovanju in pripadajo moški dobi.

In moderna odrasla mladina se dobro zaveda svoje mladosti. Iz njenega življenja vidimo, da ji je resno z njenimi nazori. Ti nazori o življenju sijejo jasno iz življenja in se izražajo v delovanju. Iz enega osnovnega nazora izvirajo praktični nazori. In teh se hočemo dotakniti v temu članku.

Prvi nauk, ki se čuje križem sveta med mladimi in ki ni sicer nov, a se je sprejel sedaj tudi v teoriji — je: uživaj življenje kolikor moreš in dokler moreš, uživaj in izrabi svojo mladost, ker prišel bo čas, wo du am Grabe stehst und weinst.

Nekoč sem sedel v železniškem kupeju in poslušal priletnega moža, ko je razlagal nekomu svojo življensko filozofijo. Groza me je bilo in pristudil se mi je, ko je dejal, da je že „mnogo živel“, a se kesa, da ni še „več“, ker sedaj ne more več, ko se je postaral.

Moderna mladina si hoče prihraniti tako obžalovanje in kesanje na stare dni. Svojo mladost si hoče izrabiti do zadnje moči. „Življenje, življenje“ — odmeva od vseh strani. In tolpe mladih idealno-močnih mož se vržejo, držeč se za roke, v vrtimec življenja. Grozno je borenje z elementi nature, na drugo stran pa plavajo onemoglo posamniki, ter ležejo s trudnimi, bledimi, upadlimi obrazi in ugaslimi očmi na breg.

Nevarna je strast v človeku. Vsak trenutek je treba biti na straži, da se zamaši luknja v jezu, katero je naredila strast. Indiferenten biti je dvakrat nevarno, ker vse odvisi le od trenutka in slučajja. A desetkrat je nevarna strast, ko se ji pridruži umsko odobravanje in opravičevanje. Tedaj se napravi struga, v kateri brez resnih ovir drvi kalno valovje strasti.

Psihološko se da razložiti dejstvo, da naletimo med svojimi sovrstniki in sorojaki pogostokrat na ljudi, ki trdijo, da je vse to „uživanje“ popolnoma v redu. Nič čudnega se jim ne zde ekscesi, marveč popolnoma

naravna se jim zde vsa dejanja, ki spadajo pod gotovo božjo zapoved. Najprva je strast, ta pride sama od sebe, oziroma ta spi od nekdanj v mesu. Ako ne najde odpora, ali če je odpor preslab, preplavi človeka; a ko preplavi, tedaj se pod vodo oglasi vtopljeni zvon — vesti. Ta se pa da le z razumom ukrotiti in — posledica je umsko opravičevanje in konečno utemeljevanja potrebe povodnji. Razne pesniško navdahnjene duše sanjajo celo o velikem ekonomiskem dobičku od blata, katerega nanese voda, češ, iz njega bo krepko pognalo zelenje in cvetje. Seveda požene iz blata cvetje, a to se le povodne rastline.

Da, mnogim se zdi protinaravno zatajevanje samega sebe; zato mislijo ti ljudje, da je sploh nemogoče biti „pošten“. Odtod tisto sumničenje o skritih grehah tega in onega.

„Nova Doba“ je pred letom šibala hrvatsko mladino v tem oziru, „Soča“ je pa pred kratkim prinesla dopis iz Prage, ki uči slovensko moderno dijaštvo zatajevanja. Po našem menenju se ne da storiti tu ničesar v javnih razpravah in člankih, marveč treba je vplivati z besedo in vzgledom zasebno.

Seveda niso vsi moderni enaki. Mnogi odločno taje opravičenost morale, mnogi se pa hočejo racionalno poslužiti vsega prijetnega. Ti kalkulirajo tako-le: če biva Bog, kakor trdi krščanstvo, ne vemo, ergo uživajmo; ko pa ne bomo več mogli in bo izsušena starost na vrata potrkala, tedaj se bomo pa lahko spokorili za „nemoralno“ življenje, in tako se bomo tudi tam v nebesih dobro imeli, ako slučajno biva Bog. Torej praktični ljudje skoz in skoz.

Gotovo dremljejo marsikomu take misli v duši; tako so praktično mislili nekdanj pol-pogani, pol-kristjani v prvih časih krščanstva, ki so se dali krstiti še le na smrtni postelji.

Tako mišljenje je gotovo načastno za moža poštenjaka in Boga naravnost izzivajoče. Toda ne bomo o tem veliko govorili, ker se samo na prvi pogled obsoja. Grešil bi marsikdo in potem posledice odvrnil od sebe!

Druga beseda, ki kroži med modernim mladim svetom, je: najprej poskusi, potem šele govori! Ako nisi že sam vsega prestal, potem nimaš pravice govoriti o tem.

Torej življenje je treba izkusiti. Kako hiti z nezdravo naglico mladenič prišedši na visoko šolo v svet! Od vseh strani prihajajo k njemu ljudje, ki so že doma v „življenju“, le on edini je mej njimi, ki je še tako „nezrel“, ki ne pozna po svoji izkušnji greha. Skoro se sramuje svoje nedolžnosti. Vsak ve v družbi kako pikantno surovost iz svoje izkušnje povedati, le on mora samo poslušati in zardevati.

Tako se naši ljudje kvarijo. K temu pride še slabost telesa in pa radovednost. Kaj mi če škoditi? Rad bi videl, kako bo, itd. Samo enkrat, da poskusim „življenje“, potem bom vsaj vedel.

Ta beseda se nam zdi posebno nevarna. Vemo iz izkušnje, da gre včasih mladenič celo iz neke navdušenosti v „življenje“, ki odščipne grehu ost v njegovih očeh, da se mu zdi vse, kakor domača naloga za vajo... A kako krvavo resen je ta osodepolni korak!

„Spoznavanje življenja“ stane marsikoga veliko. A potem, ko misli, da zdaj pozna življenje, ker si je morda nakopal bolezen, se jako moti siromak. To ni življenje, kar si predstavlja on, to je ravno nasprotno življenju, ki obstoji v vse čem drugim nego pa v počestnih gospodičnah.

Tretja beseda, ki se čuje sempatje mej modernimi našimi sovrstniki, je pa filozofičnega značaja. Pravijo: neumnost je, imeti ideje (to besedo navadno postavijo mej ušesca). Kam pa češ z „idejami“? Pojdi v življenje, živi, in iz življenja boš dobil šele nazore — prave, realne, ne tistih aprioristiških fantazij. Nazori, prepričanje se dela iz življenja, ne pa življenje iz nazorov in prepričanja.

To je torej tako, kakor se bere o stvarjenju sveta: v začetku je bila zemlja pusta in prazna. Takega moža duša je tudi pusta in prazna, prava tabula rasa. Mož se poda v „življenje“, izkušnja za izkušnjo se vrtava v dušo, dokler se ne zbudi nekega lepega jutra in pravi: zdaj imam prepričanje, idejo itd.

Ta metoda dobiti si nazore in ideje, je nekam visoko moderna. Najnaprednejši se je poslužujejo in gledajo manj napredne od zgoraj navzdol, kateri se le v toliko razlikujejo od njih, da imajo že prepričanje, predno začno živeti, katero prepričanje pa se konečno strinja z onim, katerega dobe najmodernejši iz življenja. Samo metoda je druga.

Ti najnaprednejši mladi ljudje začno torej s tohu vabohu v duši „živeti“. Sami sebi se pa zdijo, da plavajo nad temi neplodnimi vodami — in gledajo, kako bodo odtekale vode in se bodo prikazovale skale in čeri prepričanja in nazorov. A nekaj pozabijo pri tem, namreč da je materija le materija, nič družega.

Iz gole materije ne pride nikdar ideja na dan, ker je materija mrtva. Duša bi ne bila nikdar „zrastla“ iz ilovnatega telesa, ako bi je ne bil Bog vdihnil. Ideja pride le iz duše. — V materiji se javlja ideja le tedaj, ako jo duh položi vanjo. Brez duha ostane materija le materija.

Kaj je t. zv. življenje, svet, nego materijal, iz katerega bi vstvaril duh umotvor, kateremu pravimo svetovno prepričanje (naziranje)? Vsak

umotvor pa zahteva, da ima umetnik idejo predno se loti dela. Ideja se spočne v duši umetnika in to idejo realizuje v materiji, katero mora po ideji prekrojiti, oklesati, obdelati tako, da zasije ideja iz nje. To se pravi: položiti idejo v materijo ali vstvariti umotvor.

Življenje ne producira samo iz sebe nikdar idej; ako jih ne rodi duh, tedaj ostane človek vekomaj „pust in prazen“. Ideja je neodvisna od materije. Ne ideja se mora pokoriti materiji, marveč materija se mora podvreči ideji.

In to slednje se v resnici tudi godi. Ako opazujemo ljudi, ki imajo zgoraj omenjeno metodo dobiti si naziranje iz življenja, vidimo, da ne dobe naziranja, ki bi se dvignilo nad življenje. Oni rijejo v življenju mirno naprej ter puste vplivati nase materijo, ki jih konečno popolnoma osvoji. Materija jih premaga in oni se pustijo voditi od nje, kakor ona hoče po svojih zakonih. O kakem svetovnem naziranju v pravem pomenu besede ne more biti govora, razen ako se imenuje: podvreči se železnim zakonom materije in odreči se vsaki prostosti — svetovno naziranje.

Materija, življenje ne trpi indiferentnosti nasproti sebi. Ali si jo podvrže duh in jo vklene v svoje sponse, ali pa premaga ona duha in mu vzame vso svobodo, da tapa za njo, ponižan in umazan. Mirno, indiferentno si ne stojita nikdar nasproti.

Tako pride, da ljudje, ki gredo brez idej, nazorov v življenje, pridejo iz njega brez idej, nazorov. Oni postanejo sužnji življenja, materije, postanejo — materialisti. A oni stojijo veliko, veliko za onimi tovariši, ki so tudi materialisti, a so šli z materialistiškimi idejami, katere tvorijo njih svetovno naziranje, v življenje in so si je po svojih idejah prestrojili. Razloček mej njimi je ta, da prvi so neprostovoljni materialisti, so sužnji materije, so brez svetovnega naziranja, kakor živalski svet — drugi pa so načelni prostovoljni materialisti, katerih duh je prost in si izrablja svojevoljno materijo, življenje. Seveda živita konečno obadva enako, a razlika se zlasti pojavi pri izpeobrnitvi. Pravi, načelni materialist si lahko izpremeni način življenja, ko spozna svoje nazore krivim, suženj materije pa ostane suženj, ako ne pride tretja sila, ki ozdravi voljo duše in ji da moč, da se dvigne nad materijo. Seveda moramo priznati, da vpliva materija tudi na prostovoljne materialiste in otežkoči tako več ali manj emancipacijo duše od nje. Treba je pred vsem močnega značaja.

Te tri norme za življenje vladajo v moderni mladini. Enkrat ima ena polno moč, drugikrat druga, kakor so temperamenti in značaji.

In tako se podi po življenju sem ter tja in se naslaja z mamljivim vonjem idej, ki imajo rešiti svet v novem stoletju. Sem pa tje se kdo utruji, naveliča sladkih rož in opojnih čaš; loti se ga melanholija in

žalostno pogleda na pot za seboj, ki je polna pohojenih cvetk in zoprnega prahu. Pri tem pogledu se mu stori milo. Spomni se svojih časov pred „življenjem“ in v daljavi mu zro skoz cestni prah nasproti stari predpotopni ideali, stari materinski, iz domačega kamna izklesani nazori. Loti se ga domotožje — — — Taki trenutki pridejo včasih med moderne ljudi, kateri nosijo v sebi še ruine podrhtih in od strastne povodnji preplavljenih idealov.

Tako se dado dobro umeti razni literarni proizvodi v zadnjem času. Določno pa opiše to duševno stanje Cankar v „Životu“ št. 4:

Nezadovoljni in sentimentalni hodimo okrog v svojih modernih pajčevinah, na obrazih zrelost, „nadčlovečnost“ v pogledih, vse znake najvišje naobraženosti v kretnjah; a v srcu spi tisto hrepenenje, tisto sladko, otožno hrepenenje po svetosti zastarelih naukov, po lepoti zaprašenih idealov, po parfumu odloženih sukenj.

To je pristno domotožje. Iz njega se spozna, da ne osrečuje naših modernih „življenje“, da jih žuli in teži breme gole materije, v kateri menijo dobiti srečo s svojimi zlatimi cilji. Ako se ravna po principu, da je treba iz življenja dobiti idej in nazore, ne bodo tega nikdar dosegli. Da, materija bo udušila popolnoma vse idealno življenje, usužnjila duha.

O tem zastopniku moderne mladine pravi dr. Ušeničnik: V njem je zvok nečesa izgubljenega, močne in lepe energije, ki je bila podpora življenja, katere pa ni več . . . Ostali so le disakordi in težka tuga.

In še ena značilna poteza se javlja na moderni mladini, ki plava v „življenju“. Ta se pokaže najbolj v literarnih proizvodih, namreč — egoizem. Kar je moderne slovenske literature, je do malega vsa subjektivistiška in egoistiška. Pesnik ne vidi družega na božjem svetu kakor sebe. Vse drugo mu služi le kot sredstvo v dosego namena, ki je „Jaz“. Kar pravi Joergensen o modernih subjektivistih, velja tudi o naših pesnikih:

„Vedno imajo (njih pesmi) za vsebino njih same in njih več ali manj umazane ljubavne povesti. Za kaj družega nimajo misli. O Bogu niti nečem govoriti. Sej oni ne verujejo, to mora ostati njih zadeva. Vendar na svetu je toliko velikega in veličastnega — in konečno živijo tudi drugi ljudje na zemlji, ne samo pesniki in njih dame. Vi se imenujete prijatelje ljudstva — vendar ako pesnikujete, potem se zdi, kakor da nimate nikdar nobene misli ali čuta odveč za družega človeka.“ (Sodnji dan). Kakor rečeno se ta egoistiška poteza moderne mladine javlja markantno v literaturi v skrajnem subjektivizmu, no pri navadnih, neumetniških ljudeh pa zlasti v resnično „zlatih“ ciljih . . .

To je popolnoma umljivo, kajti materija, „življenje“ je ne samo brez idej marveč tudi brez čustva. V človeku zamori sčasoma vse čustvo in konečno vidi samo sebe — pa to je stara pesem, katere nečemo ponavljati, dasi je krvavo resnična.

Seveda bi se dalo prijetno moderno živeti, ako bi človek večno živel in če bi bil vedno mlad. Tako pa nam bodo leta kmalu potekla, pleše se bodo začele svetlikati na temenu in konečno bomo še deklamovali „slovo od mladosti“. A kaj bo potem?

Modernim ne preostaja drugzega nego, ako vztrajajo v svojih nazorih o mladosti, govoriti za svojim zastopnikom:

Vsa neizmerna dolina tam doli — sama strašna noč, polna vzdihov in groze. In nikdar več ne posije solnce vanjo — zakaj solnce je zašlo in se ne vrne več. Tam doli je smrt — in pot se vije brez konca navzdol . . . navzdol . . . navzdol . . . (Cankar, Vinjete, Na večer).

Kdor misli materialistiško in stavi težišče človeškega življenja v uživanje, gotovo mora gledati z grozo v drugo stran mladosti, v starost. A krščansko misleč imamo drugačne pojme o mladosti in zato ne more biti starost za nas dolina vzdihov in groze. To naj naš tolaži, vzpodbuja in potrja, da se ne pustimo odplaviti v reko „življenja“. Hud je boj, a ne bo brez plačila.

Iz mojih spominov.

J. M. Svoboda.

Neko posebno muko imam s svojim spominom. Kolikokrat sem si že želel, da bi ga sploh ne imel, ko mi je prinašal v domišljijo davno prošle podobe in prizore; kajti prinaša mi jih proti moji volji in najčesej tedaj, ko mi je čas najbolj dragocen. Zmage gotovi stopajo pred mojega duha ter se ga oklenejo z vso silo; upira se jim sicer moj duh, a čim bolj se jim upira, tem slabše je; konečno se jim omamljen in utrujen udaja. Fantazija pa me nese ob takih prilikah v minule čase, in vse se mi oživlja pred očmi; tedaj zrem sebe in druge pred seboj, čujem jih govoriti, vidim njih želje in njih misli . . .

*

Vidim se v svojih sobici, v sobici, med čije stenami sem bil najhujše duševne boje, kjer sem užival najslajše trenutke, pa tudi okušal neznosne boli.

Pri mizi sedim, in pred menoj leži knjiga, če se ne motim morfoloģija zemskega površja. Toda zaman si prizadevam, slediti izvajanjem pisateljevim in se vtopiti v njegove misli. Ni mi možno. Drugače sem vendar ves navdušen za vedo, kateri se posvečujem, ali sedaj se moj duh malomarno obrača proč od nje; moje oči ne gledajo več v knjigo; glavo naslonim nazaj na naslonjač svoje stolice, in oči se mi zaprejo.

Ha, da je moglo tako daleč priti. S kakim navdušenjem sem prišel na vseučilišče! Moj edini namen je bil, posvečevati se vedi in živeti njej popolnoma. Domišljija pa me je zanesla pri tej moji odločitvi v bodočnost, kjer sem se videl poznatega, predavajočega pred mnogimi, mnogimi slušatelji. Ni čuda torej, da sem pozabil tedaj na činitelja, kateri hoče imeti povsod svojo besedo, kateri je pri vsakem stremljenju zraven, in bodi to še tako idealno. Ta činitelj je — želodec. Pusto, grdo, zoprno ime ima ta činitelj, katerega takrat nisem vpošteval še; kajti ko sem došel na vseučilišče, me on še ni natanje poznal in jaz njega tudi še ne; in zato me je navdajala neka prijetna, častiteljna idealnost. V moji sreči me je motilo samo to, da sem videl malo pozneje nekatere svoje tovariše odpovedavati se vedi, za katero so bili istotako navdušeni, kakor sem bil jaz. Kruto, kruto jim je moralo biti pri srcu, ko so napravljali ta korak; poznalo se jim je to na njih besedah in na njih obrazih. Postali so juristi in obupani zginili z vseučilišča ter pobegnili domov, da bi se tam, kakor so rekli, zopet enkrat najedli, četudi krompirja in oblic. — Nemiren sem postajal pri misli, kaj ko bi prišlo tudi z menoj tako daleč? Toda brzo sem se je otresel; saj sem imel vendar podporo, malo sicer, ali zagotvoljeno, in vrh tega sem našel še inštrukcijo, katera mi je tudi toliko nesla, da mi je bilo omogočeno, bivati v velikem mestu in živeti vedi. — Tista prijetna, sladka stran one idealnosti, katero sem prinesel seboj v veliko mesto, se je sicer s časom izgubila; mnogo, zelo mnogo sem izgubil ž njo, ali nisem izgubil veselja, navdušenja do svoje ljubljene vede. Smejali so se mi tovariši, norčevali se z menoj, prerokovali mi jetiko in še marsikaj drugega; za vse to se nisem zmenil, živel sem, izimši nekaj trpkih epizod, edino le vedi. V njej sem iskal vedrila, tolažbe, zadovoljnosti; njo sem smatral svojo prijateljico, edino, edino. In zato sem se vedno zgrozil, ako me je kaj spomnilo, da se utegne kedaj ta prijateljica ločiti od mene, kajti v tem slučaju bi bil sam, sam v velikem mestu med tujimi ljudmi...

Prijatelj sem sicer iskal, ali dobil jih nisem, vsaj takih ne, ki bi mene umevali. In to, kar so na gimnaziju imenovali vero, to mi je izginilo iz spomina; čudno res, ko mi marsikaj drugega ni izginilo iz spomina! Na vseučilišču me ni spomnilo nič ná-njo; v svoji vedi tudi

nisem našel nobene sledi od nje. In ako sem šel kedaj mimo kake cerkve ter videl, kako se nekateri odkrivajo mimo nje grede, tedaj sem pač vedel, da je to znak vere; dalje se pa nisem zanimal. In zopet čudno, ako sem pa prišel sam — kedaj kdo ve po kakem povodu na vero, na to vero, o kateri mi je trdila rajna moja mati doma in potem tolikokrat še gospodinja mojega stanovanja, da prinaša toliko tolažbe, veselja, sreče in kaj jaz vem kaj še, tedaj sem občutil neko nerazumljivo mrzkost do nje, dasi se nisem mogel spomniti, da bi mi bila storila kedaj kaj žalega. Jako neprijetno mi je bilo pa vendarle to dejstvo, kajti vedel sem, da mi je pri tem objektivna sodba o njej nemogoča. Toda pomagati si nisem znal, oziroma si tudi nisem hotel: moja veda ni imela z vero ničesar opraviti, zato sem jo pustil popolnoma na strani; ali pa sem se čutil vzvišenega nad njo, in to radi tega, ker sem cenil svojega duha, svoj razum nad vse visoko. Kar se ni uklonilo njemu, kar ni mogel pojmiti, to ni našlo poti vanj. Zato sem bil vzvišen nad vero. Natanje se v njo vglobiti, te mi ni padlo nikdar na um. In ako bi mi bilo kedaj tudi padlo, zdelo bi se mi bilo gotovo škoda časa za to. Moj čas je bil vendar posvečen izključno le vedi! In tako sem postal mrzel, ciničen tudi nasproti čustvom, in neka duševna oholost se me je oprijela —

V svoji sobici se torej vidim v duhu pred seboj. Grozno mi ji! Vse mi je izgubljeno, vse, kajti moja edina prijateljica se odmika od mene, ali bolje — jaz se vedno, vedno bolj oddaljujem od nje. Vedno bolj daleč jo vidim. Zaman mi trepeče srce; jaz se odmikam od nje, vedno bolj in vedno bolj; odmikam se od nje, ker se — moram.

Štiri, skoraj pet tečajev sem bil vedno združen z njo; postala mi je vedno bolj draga, ljuba in prijetna; jaz sem spoznaval svojo vedo, vglobil sem se popolnoma v njo in imel sem jo v svoji oblasti. Ali sedaj je zaklical nekdo: „do tu in ne dalje!“ In ta nekdo je bil — želodec . . .

Deček, katerega sem poučeval, se je preselil iz zdravstvenih ozirov z novim šolskim letom v drugo mesto; jaz sem izgubil inštrukcijo.

Ena nezgoda pa prihaja le redkokedaj sama. Ne dolgo potem — kake tri ali štiri mesece — mi je bila podpora, na katero sem računal vedno z vso gotovostjo, nakrat odtegnjena; moj blagi podpiratelj je umrl!

In tako sem tu, v velikem mestu na vseučilišču, brez vsakih sredstev, sedaj že četrti mesec. Svoji gospodinji sem dolžan že dva meseca. Druga bi me bila že davno vrgla iz sobice, toda ona ne. Saj sem od prvega začetka pri njej, in tako dobra je tudi. Toda jaz poznam njene razmere; uboga je, in težko, težko ji mora biti radi mene. Zatajuje

se sicer, ali čitam ji z obličja njene misli, želje in opomine. Njeno kretanje kaže, da se je že pollašča neka nepotrpežljivost; ni več tako zgovorna, kakor je bila; ne postaja več tako rada pri meni, kakor je postajala. In jaz si ne morem pomagati. Na dolgu sem že pri več tovariših. Čestokrat se me že spomnili, da jim imam nekaj vrniti. In jaz jim ne morem ničesar vrniti. Izogibam se jih radi tega. Drugi se zopet izogibajo meni, misleč, da jih morebiti kaj naprosim, kajti zvedeli so za mojo stisko. Nekateri bi mi sicer radi pomogli, toda ti sami nimajo ničesar. Pisal sem domov bratu, očetu; dasi imajo sami komaj najpotrebnejše, poslali so mi vendar nekaj; kdo ve, kje so si to izposodili? Zastavil sem uro, zastavil že svojo lepšo obleko; toda vse mi je že pošlo.

Ah, kako hudo mi je pri srcu! Koliko potov sem naredil, da bi si pridobil kje kako inštrukcijo; zaman so bila vsa pota. Sprejet sem bil sicer povsod prijazno; prijazno so poslušali moje želje, toda povsod sem dobil le zagotovilo, da se hočejo pri prvi priliki ozirati na mene, za sedaj jim ni mogoče! Koncu vsega so priložili svojim ljubeznivim besedam še mrzel poklon in jaz sem bil prost. — In tekal sem okoli, kajti tramvaja nisem mogel plačati, tekal sem okoli, gladen, poten, upehan, da sem na večer komaj prilezel po dva in sedemdesetih stopnicah gori v svojo sobico.

Ničesar nisem mogel dobiti.

In tako sem sedaj zopet v svoji sobici; tudi današnji dan sem zaman iskal. Neka otrplost se je oprijela mojega duha. —

Jako gladen sem, kajti danes nisem še ničesar zaužil, in truden sem tudi tako strahovito, da me vse kosti bolijo. Kaj bo vendar iz mene? Hotel sem iskati tolažila v knjigi, toda ni šlo; glad in trud me vedno in vedno spominjata, naj najprej nju potolažim.

Uboga knjiga, uboga veda! Kako te zanemarjem! Kako malo, malo se vidiva, kar je nekaj tednov sem. Moj duh je tako rad pri tebi; a on, ta tiran vseh tiranov, ta me tira od tebe vedno in vedno. In keđar se zvečer vidiva tu-le pri mizi, tedaj se ne morem zabavati s teboj; kajti ti zahtevaš vedrega, čilega duha. Jaz pa ti takega ne morem ponuditi.

In nobene nade nimam, da te bom mogel zopet objeti, kakor sem te objemal. To je hudo. Neprenehoma me glad opominja ná-se. Otresti se ga ne morem. In bolj ko mislim nanj, bolj ga občutim. Grozovito! — Da bi ga potlačil, vlijem kar cel kozarec vode vá-se. Ha, ha, kaj imam od tega? Slabo mi sedaj prihaja in omotica se me prijemlje! To imam od vode. — Ah ta glad! Kako daleč me je že pripravil! Sama kost in koža me je, in zanemarjen sem, da se bojim, samega sebe pogledati.

Zopet obrnem oči v ljubljeno knjigo. Toda ne vem, kaj mi je, moja ljubljena knjiga mi postaja tako indiferentna. Res, kaj imam vendar od nje, kaj imam vendar od vede, katero sem si prizadeval tako ljubiti in kateri sem se tako žrtvoval? Zakaj mi ona noče pomagati; ona, ki je od mene največ prejela? Njej sem posvečeval ves svoj čas, svoje moči, svoje srce, svojega duha. In sedaj me prav ona tako zapušča? Zakaj ne prinaša — ne telesu, tega ne zahtevam od nje, ampak — duhu mojemu nobene tolažbe več; duhu, kateri mi je sedaj tako grozno ubit in potlačen; kateremu je začela zmanjkovati na tak grozen način vsaka svežost in vsa energija? Zakaj ga ne vzdigne sedaj, ko potrebuje najbolj pomoči? Zakaj se klanja tudi ona — želodecu? . . .

Divja besnost se me polasti; vstanem, zagrabil knjigo in jo zalučnem z vso silo ob zid svoje sobice.

Kako sladko mi je pri sreči sedaj. Osvetil sem se. Osvetil? O ti tepec ti, kaj ti je vendar knjiga, kaj ti je veda storila? Je-li ona kriva, da si prišel v sedanji položaj, in ona ni zakrivila, da se v tem položaju hočeš maščevati nad njo; nad njo, kateri si se ti tako žrtvoval?

Ah, saj jo ljubim še vedno! Solze mi stopijo v oči; solze žalosti in občutkov, kakor jih nisem še imel: sram me je, da sem mogel kaj takega napraviti; sram me je, da sem bil tako slab. Moj duh, moj duh, kje je tvoja trdnost, kje tvoj ponos, kje tvoja zavest! Čutim, da sem vse izgubil, in nepopisljiva in neizrazljiva melanholija se mi seli v srce in objemlje mojega duha.

Najprej poravnam krivico, katero sem učinil svoji ljubljenci. Zopet vstanem in grem po knjigo in jo stisnem na srce, kakor da bi jo hotel prositi odpuščanja.

Kako milo mi je pri srcu, ah tako milo, da mi solza za solzo priteka iz očij in mi pada na knjigo. Zapustiti te moram, dragica moja; in s teboj bom moral zapustiti tudi vedo, odpovedati se vsem sanjam in vsem svojim krasnim načrtom . . .“, ti glasovi mi zvenijo iz osrčja. In sklonim se na mizo in pričenem plakati . . .

Le majhen pogled v prihodnjost me je privedel tako daleč; in čustva je v meni obudil, o katerih sem mislil, da jih nimam več.

Da, jutri se hočem drugam obrniti, tje namreč, kjer bom mogel dobiti kruha, ako bom sprejet. Potruditi se hočem, da postanem — diurnist.

Zato pa na nobenkratno svidenje več, draga prijateljica, kateri sem se tako žrtvoval!

Veda se mi je odtegnila v nevidljivo daljavo; brezmejen prepad se je postavil med njo in mene; ona se je ločila in jaz plakam, plakam zaman . . .

Streznem se. Obrišem si oči. Glad se obudi v meni znova in sicer sedaj s toliko večjo silo, ker sem nekaj trenutkov pozabil nanj. Kako naj ga potolažim? Instinktivno vstanem in pričnem odpirati one predalčke in prostore, kateri so morebiti kedaj hranili košček kruha ali kaj enakega.

Kar si mi vstavijo oči pri knjigah. Skoraj vse so bile izposojene iz različnih knjižnic na vseučilišču. Ali ena med njimi je bila moja last, velika, nova, krasna knjiga — Andreejev atlas v najnovejši izdaji. Naročil sem si ga še tedaj, ko sem bil v boljših razmerah, ter ga plačeval v obrokih. Dolžan sem bil nanj še kake tri ali štiri goldinarje. In ko sem ga zazrl, tedaj mi je postalo tako mehko pri srcu, tako mehko — — da, da, jaz sem stradal, jaz sem si odrekaval dolgo, dolgo časa vsak priboljšek, vsako zabavo, da sem ga mogel imeti in gledati v svoji sobici: in zato mi je bil tako drag. Edina večja knjiga je bil, katero sem imenoval svojo last. Ponosen sem bil nanj, in vsakemu sem ga pokazal, kedor me je le prišel obiskat v mojo sobico.

Z zaljubljenimi očmi sem ostal pri njem. In ko ga tako gledam, tedaj mi reče nakrat neki glas: „zastavi ga!“

Groza me obide. Ah, na kaj takega ni sem bil pripravljen!

„Zastavi ga, zastavi ga!“ ponavlja zopet tisti strupeni, strahoviti glas. Jaz se ga ne morem več odkrižati; vedno mi šumi na ušesa. Kot besen začnem letati po sobici; toda truden sedem kmalu na svoj sedež pri mizi.

Ta knjiga sama mi je ostala še, ona mi je tako draga, in jaz naj se ločim od nje, naj jo zastavim? Ne, nikdar!

Toda komaj je storjen ta sklep, že se dvigne iz telesa glasen protest, surovi zvok praznega želodca. Tako strašno mi udari na ušesa, da se kar stresem.

In tisti zvok se ponovi in se zopet ponovi. Stisnem sa skupaj, da bi ga udušil. Zastonj; ponovi se zopet, samo še bolj glasno iz še bolj strahotno.

In samo en čut me pričenja obvladovati, kakor se ni še nikdar pojavil s tako nepremagljivo silo v meni, čut glada. Vse misli, vsa domišljija me je zapustila, spomin me je tudi zapustil; samo glad mi stoji pred očmi, njega čutim v nogah, v rokah, v glavi.

In tedaj se obrnejo moji pogledi z neko krvoločno poželjivostjo na ljubljenca mojega, na krasno vezani Andreejev atlas. Vsa prejšnja mehka čutila so me zapustila; jaz čutim samo glad in kot blazen skočim po konci, zagrabim klobuk, zagrabim atlas, stresem papirje, ki so bili v njem, na mizo, stisnem ga s svojimi dolgimi, suhimi prsti ob svoje koščeno oprsje, odprem siloma vrata in zdirjam po stopnicah dol...

Zdi se mi vse le sen, a vendar ni sen!

Blazno veselje se me je polastilo, ko sem začutil v svoji pesti sedem goldinarjev. Tiščal sem jih, da so se mi nohti zadrli v kožo. In tekel sem ž njimi proti domu in si nakupil jedil toliko, da bi jih bilo preveč za štiri večerje pri normalnih razmerah. Poplačati sem si hotel vse. In tako sem zopet v svoji sobici. Hlastno požiram nakupljene jedi. Vse moje misli so osredotočene pri njih.

Toda komaj sem dobro začel, že me moti gospodinja. Glasen vsklik se ji izvine iz prsij, ko me zagleda pri mojem prozaičnem opravku. Tega ni pričakovala, in veselje se ji razlije po obličju, gotovo tudi radi tega, ker me vidi zopet enkrat pri jedi, a gotovo še bolj v nadi, da sem dobil denar in da ji bom mogel poplačati dolg. Uboga, kako se moti. Ni se dolgo motila. Kajti hitro ji povem, kako sem prišel do — kruha — Rada me ima, sočutje ji čitam z obraza, ko ji pripovedujem, in globok vzdih se ji prikrade iz prsij, ko končam. Ponudim ji tri goldinarje, zagotavljač jo, da se moj položaj gotovo v kratkem predružači in ji bom mogel vrniti, kar sem ji dolžan. Vidim jo, nerada sprejema ponujeno, a sprejme vendarle, saj njej gre tudi huda. S solzami v očeh mi pa pravi, da hoče prav iskreno moliti zá-me, in gotovo mi bo v kratkem bolje. Verjel sem ji, človek take rad verjame, ako sliši kaj prijetnega, sicer pa jo poznam, ona ne laže nikdar, zato sem ji tedaj verjel. In nič se mi ni zdelo smešno njeno zatrdilo, da mi bo v kratkem bolje, dasi sem prav dobro vedel, da mi ona ne bo mogla pomoči.

Da, da, duh moj je pričel s svojim razumom stopati tedaj v ozadje, ni več preudarjal in presojal, kaj je pravo in kaj ni pravo, kaj je mogoče in kaj ni mogoče. Srce je začelo zavzemati njegovo mesto; ono je sprejelo zatrdilo moje gospodinje; ono ji je verjelo.

Zopet sem sam. Gospodinja je uredila posteljo za nočni počitek in je odšla. Zopet hočem nadaljevati svoj prozaični opravek. Predno pa ga začnem, si še pogledam, kar mi je ostalo. Od sedmih goldinarjev še poldrugi! — Tri sem dal gospodinji; dva sem moral vrniti tovarišu, kateremu sem jih bil dolžan; videl me je v štacuni, kjer sem si kupil večerjo, in dati sem mu jih moral. Tolikokrat me je že opomnil na svoj dolg, da ga nisem maral niti več prositi, naj bi še malo potrpel. Pol goldinarja sem dal sa večerjo. Sedaj se kesam, da sem dal toliko, toda v tistih občutkih neznosnega glada sem mislil samo na to, koliko naj si kupim, da se enkrat prav pošteno najem.

Koliko časa vzdržim z ostalim poldrugim goldinarjem? Računam deset dnij. Živeti hočem ob samem kruhu in vodi. In potem? Ah! Gržljej mi zastane v grlu, davi me; toda preide mi. Ah, kako hudo mi

je zopet! Tako sem oslabil v tem dolgem, dolgem stradanju, da se kar čudim, kako da morem še stati po konci.

Otožne misli se pričenjajo znova vtihatopljati v me in delajo me melanholičnega. S čim naj si jih preženem?

Morfologijo vzamem zopet v roke; odprem jo, da bi kaj čital in se pri tem razvedril; položim jo pred se na pol po konei in pričnem čitati. Nekaj me jako zanima. Dotično mesto si hočem natanje ogledati v atlasu, a spomnim se, da ga nimam več. Bridek, nepopisno bridek čut se mi vseli v srce.

Prodal sem, pahnil sem od sebe, kar sem najbolj ljubil. Solze mi stopijo pri tej zavesti v oči. In tako nesrečnega, tako samega se začutim, da ni moči tega izraziti. Vse nadeje strte, vsa moja srča strta, vse moje veselje strto! Z Bogom, na veke z Bogom, moja ljubljena veda; z Bogom, moja prihodnost! In poln apatije do vsega zaprem knjigo in jo denem proč z mize; prav tako zberem ostanke svoje večerje ter jih položim na drug prostor. Sam pa obrnem svoje s solzami napolnjene oči proti stropu in pričnem brez vsake misli zreti v eno točko na njem. Moje duševno stanje je neznosno.

Zopet se obrnem proti mizi in tu zagledam papirje, katere sem prej stresel iz atlasa. Tudi ena kuverta je med njimi. Mehanično sežem po njej, da bi videl, kaj je v njej. Stresem njeno vsebino na mizo. Nekaj vizitk pade iz nje, nekaj drugih papirčkov tudi, in pade iz nje tudi mala svetinjica. Radoveden postanem. Kako je mogla priti v to kuverto? No, kmalu se spomnim, kako sem nekoč brskal po svojem kovčegu; tam sem našel vizitke nekaterih svojih znancev in tudi to svetinjico. Ker bi se v kovčegu utegnilo kaj izgubiti, zato sem vse skupaj shranil v kuverto in kuverto vtaknil Bog ve kedaj v atlas.

Imam že tako navado; skoraj v vsaki knjigi imam kaj shranjenega, Kako vesel sem, da jo imam še, to svetinjico. Spomin mi je na rajno mater.

Ležala je tedaj na smrtni postelji! poklicala me je k sebi! roko dela okoli mojega vratu in mi gledala v oči. Krčevito sem ihtel. Toda ona je bila mirna.

„Ne boj se“, mi je rekla, jaz bom molila zá-te; jaz hočem biti vedno pri tebi. In prejmi kot spomin ná-me rožni venec in tó-le svetinjico.

Dala mi je obojno in me blagoslovila in mi še mnogo govorila. Bil sem tedaj v šesti šoli.

Rožnega venca nimam več. Zgubil sem ga najbrž, ker se nisem mnogo brigal zanj. Nisem ga znal rabiti; na vseučilišču celo ne; tu je postala veda moje vse.

Tolika bolj draga mi je ta svetinjica, sedaj edin spomin od rajne matere.

Ah, zakaj te nimam več, mati moja? Ti si me imela tako rada, ti bi mi sedaj gotovo pomagala, če ne z denarjem, pomagala bi mi vsaj duha razvedriti, ki mi je tako nepopisno potrč. Kje je bitje, ki bi bilo tako zapuščeno, tako samo, tako brez pomoči in brez nadej, kakor sem jaz?

Svetinjico si ogledujem; po dolgem, dolgem času zopet; ogledujem jo, ker hočem zopet natanje poznati spomin rajne svoje matere. Na eni strani podoba sv. Alfonza, na drugi podoba Marijina z napisom: „S. Maria de perpetuo succursu.“

V prejšnjih časih bi se najbrž prezirljivo posmehljal, ako bi čital kaj takega. Sedaj ne. Resen sem. In iz dna srca zahrepenim po svoji ljubljeni rajni materi. Moj duh zleti k njej, jo prime za roki in jo milo, milo poprosi pomoči. Ona me pogladi s svoja mehko roko po laseh in se mi nasmehlja, sladko, zaupljivo, kakor je le ona znala, in zdi se mi, da slišim njene besede; malo očitajoče se glasijo, a polne so ljubezni, da se mi kar srce taja:

„Zakaj pa nisi prišel prej k meni? Jaz te imam tako rada; tako sem čakala na ta trenutek in šele sedaj prihajaš? Toda ne boj se; jaz hočem biti s teboj; pomiri se.“

Govorila mi jih je mati, katero sem tako ljubil, in čutil sem se potolaženega. O da, otrok verjame materi zmirom, ako ga ta tolaži!

Srce mi utriplje nemirno. Spomin na mater je polni, spomin na njeno ljubezen, na mojo sedanjo zapuščenost. Toda zaupanje se me polašča. Ne čutim se več samega, mati je pri meni. Ta zavest mi daje novih močij.

In spomin mi prinese zopet mater pred oči, mi prinese deška leta in ž njimi vesele, ljubke prizore. Jaz pozabim na svojo okolico, na svoj položaj in pričnem se — smehljati. Ah, kako dobro mi je...

Zavem se, a — vsa otožnost me je minila, in nekako potolaženega se čutim. Ne branim se več podobam, katere mi stopajo pred duha. Duh mi je izgubil vso upornost nasproti njim. In le take podobe vidim, s katerimi je srce zvezano in s katerimi sočustvuje.

Jaz se ne branim čustvom več: ona mi polnijo srce; nežno, rahlo stopajo vanje, sice mi je mirno, mi je — srečno. In jaz sem tudi niren — srečen...

Kako čudno: razum, katerega sem do sedaj toliko negoval, kateremu sem si prizadeval žrtvovati vse svoje zmožnosti, ta razum mi ni mogel privedi tolažbe in miru. Prineslo pa mi ju je srce, katero sem tako

zanemarjal; in čustva, katera sem kruto zatiral vedno in vedno, misleč, da so nevredna razuma, ta čustva so me sedaj slednjič obvladala in mi položila v srce nekaj tako sladkega in prijetnega, da sem se pričel med solzami na tihem smehljati. Čutil sem se novega, in nov svet mi je stopal pred oči. Svet vede, svet razuma, svet, kjer je deloval do sedaj moj duh, ta svet mi je izginil izpred oči; a vstajal je nov svet pred njimi; nov mi je bil, a čutil sem se vendar tako domačega v njem.

Srce mi je tolklo; prsa so se mi širila; globoko in nemirno sem dihal, ko se je ta svet selil v moje srce. In srce mi je bilo veselo, močno, da sem je skoraj slišal.

Da, da, čustva so stopila na svoje mesto; čustva, katera sem do sedaj preziral in preganjal, katerim nisem hotel dati nikdar nobene hrane, ona se me sedaj tako ljubeznivo in tako nesebično objela, da sem se v njih kar topil. —

In zopet se obrnem k spominu svoje rajne matere. Ah, kako drag mi je sedaj! Kakor v ekstazi ga primem v roke, položim ga na dlan in ga gledam in gledam poln hvaležnosti, poln ljubezni in ga slednjič pritisnem na svoja ustna, goreče, silno, poln neznanega hrepenenja. . .

In še enkrat ga poljubim in še enkrat. Pozabljena je vsa beda, pozabljeno vse trpljenje! Duh mi je zopet okrepcan, in čutim se prerajenega, močnega; nobenih ovir se ne bojim več. Srce mi postavlja nove nade pred oči in nov svet. In jaz obljubujem temu svetu, da se hočem odslej pokoriti njemu. Ta svet naj me ima, tu se čutim doma!

In zopet zrem na svetinjico, katera me je privela od strtih nad do novih nad. Glas mi pravi v notranjosti, da me povede še dalje. Naj me, jaz se ji hočem pokoriti. . .

Lahen dih večernega vetra se prikrade skozi odprto okno do mojih las. Oko se mi obrne v jasni vzduh proti zapadu, od koder mi zatrepeče s svojimi jasnimi žarki večernica nasproti. Kako hvaležen obstanem pri njej! Spominja me svoje druge podobe, pod katero nastopa; spominja me jutranje zarje in s to zarjo vzhajajoče danice; spominja me tudi one ljubke, svetle Danice, katerá mi je prinesla srce nazaj.

Šibki trs . . .

(Silhueta. Napisal F. S. Pavlétov.)

d nekoliko privite svetilke, katera je stala na mizi se je širila slaba rmenkasta svetloba po mali, pospravljani, ne ravno slabo opremljeni sobici. — Posamezni predmeti so metali, dolge, zleknjene sence po prostoru in tvori čudne podobe in obrise. Pri visokem, še ne zastrtem oknu sta stala poštni azistent Pavel Srnič in Lujiza Slanik, modistinja.

On je bil krepke, visoke postave, temne goste, koničasto pristrizene brade. Svoje črne, ostre oči je vprl v njene modre in zrl strogo, skoro jezno nanjo.

Lujiza pa ni mogla prenesti tega v sree prodirajočega pogleda. Povesila je dolge svilnate trepalnice. Neenakomerno, naglo je dihala. Prsi so ji plule. Njeni beli, drobni prsti so se krčevito zigravali s temnomodrim predpasnikom. Polni, rdeči ustni sta ji trepetali, kakor bi hoteli nekaj povedati.

Nekaj trenutkov sta molčala . . .

Svetilka je nalahno zatrepetala.

Naposled je spregovoril on rezko, trpko, skoro zapovedujoče:

„Lujiza! Poglej mi v oči in reci, da je laž, kar sem ravno preje zvedel. Reci da je vse zmišljeno. Vse je le obrekovanje, in verjel ti bodem.“

Ona je molčala.

Že je bila odprla ustni hoteč izpregovoriti — a takoj v drugem trenutku ju je še bolj stisnila, skoro z nekako nevoljo in trdovratno molčala.

„Lujiza, ti molčiš. Dozdeva se mi, da —“

„Je resnica“, segla mu je Lujiza v besedo.

„Resnica.“ In ti ne tajiš? — Poveš mi kar naravnost, očito?“

„Da, res je!“ pritrdila je ona drugič ter zardela prav do gostih, plavih las.

„Torej res — res“, je izgovarjal šepetaje in počasi, kakor bi ne mogel pojmiti tega, kar mu je povedala.

„Lujiza“ — glas se mu je lahko tresel. Prijel jo je za drobno ročico, ki mu jo je voljno prepustila. „Bog, reci čemu si mi to storila?“

Tišina . . .

Čulo se je le enakomerno tiktakanje budilnice na omari . . .

„Vidiš! In jaz sem še menil, da me ljubiš, a sedaj —“

„A sedaj?“ — je vprašala ona boječe in z nekim strahom uprla svoje modre oči v njegovi ustni, kakor bi se bala poizvedeti, čuti iz njih usode polne besede.

„Sedaj vidim, da sem se varal.“

„Pavle!“ —

Varala si me tudi ti, in si dopisovala z drugim.“

„Pavle!“ —

„Celo gori pod Tivoli si ga pričakovala, Lujiza. Motil sem se. Nič več. Tu imaš svoj prstan. — Mogoče ga bodeš rabila tudi zanj — —“

Glas se mu je vedno bolj tresel. Govoril je vedno mehkejše. Snel je raz prsta bliščéči obroček z drobnim, svetlo modrim kamenčkom in ga ji ponudil.

Ona pa mu je odtegnila roko in naslonila plavolaso glavico na šipo. Hudo ji je bilo, da ga je s svojim nepremišljenim dejanjem razžalostila. In sedaj naj ga izgubi. Njega, ki ga še vedno ljubi. Njega, ki je tako blag, tako miren. In sramovala, kesala se je svojega nepremišljenega, neblagega koraka. Po licu ji je spolznila biserna solzica, za njo druga, tretja . . . Iz prsij se ji je vtrgal vzdih in krčevito je zaihtela.

Pavle pa jo je zrl z nekakim pomilovanjem. Bolelo ga je, da je kriv njenega plakanja.

„Čemu plakaš, Lujiza? Ali ni prav tako?“ jo je vprašal mehko, sočutno. A ona je le ihtela.

„Ne jokaj Lujiza. Kaj naj si mislim?“ Njegov glas je bil zopet mil, ljubeznliv kakor nekdanj.

Obrnila je solzni obrazek proti njemu ter oklenila se ga okrog vratu in naslonila plavolaso glavico na prsi.

On jo je poljubil na visoko čelo ter nataknil prstan nazaj na roko . . .

Glasnik.

† Štefan Pregelj. Začetkom aprila je umrl v Trstu avskultant Štefan Pregelj. To je prvi Daničar, ki je stopil pred sodnji stol božji. Izginil je iz naše srede in zapustil novoporočeno soprogo v dobi, ko je bil na tem, da pokaže kot mož, kaj se je naučil v „Danici“. Prepričani smo, da so njegova daničarska leta zapisana v knjigi življenja, kamor angelji zapisujejo dobra dela človekova. Stopil je v naše društvo tedaj, ko so še slovenski dijaki pljuvali pred Daničarji. V društvu je bil ljubeznliv, požrtvovalen tovariš, trden kakor skala v svojem prepričanju, in oster, kedar se je šlo za čast in blagor društva. O naš ljubi Štefca, zlata duša, skrbi sedaj pri Bogu za naše društvo. Počivaj svet pokoj in čakaj na nas druge. Križ nam sveti govori, da vidno zopet se nad zvezdami.

Zadnji dogodki na dunajskem vseučilišču. Tekom velikonočnih počitnic sta se ustanovili na dunajskem vseučilišču dve novi nemški katoliški društvi, namreč „Kürnberg“ in „Nordgau“. Prvo je namenjeno za nemške katoliške akademike iz Solnograškega in Gorenje Avstrije, a drugo za one iz Češke in Moravske. Sedaj je na dunajskem vseučilišču pet nemških katoliških akademskih društev. Poleg zgoraj omenjenih so še „Avstria“, „Norica“ in „Rudolphina“.

Ta novi naraščaj katoliškega življa pa nemškim nacionalcem ni bil čisto nič po volji. Oni vidijo namreč v teh društvih neko poklerikaljenje dunajskega vseučilišča, kar je baje zelo nevarno za nemški značaj tega zavoda in za ves nemški narod sploh. To pretečo nevarnost so skušali liberalni in nacionalni dijaki odvrniti s surovo silo. Rektor dr. Neumann je že najbrže slutil, kaj se utegne prigoditi in je vsled tega prepovedal običajni sobotni „bumml“ za soboto dne 5. maja. Vsled tega je bilo ta dan še vse mirno.

Dne 8. maja sta prišli novi društvi s čepicami v avlo in takej se je začel „rumml“. Nacionalni in liberalni Nemci, ki so seveda v veliki večini, jeli so zbijati katoliškemu dijakom čepice raz glavo in jih trgati. Pehali so posameznike po avli, topli s palicami in jih izrinili naposled iz avle.

V sredo 9. maja so se pojavili nemiri z nova. Komaj so se pokazali katoliški dijaki s svojimi čepicami, jeli so po avli odmevati „heil“-klici. Na „Ringu“ pred vseučiliščem se je nabralo polno radovednega občinstva, kajti je bilo ravno okoli poldne, ko so ceste najbolj živahne. Seveda je posegla tukaj policija vmes in je vzdržavala red pred vseučiliščem, da se poulični promet ni motil. Vnel se je bil mej tem hud boj, dokler ni bila manjšina katoliških dijakov zunaj avle, tako da je nastalo na rampi pred vseučiliščem veliko pehanje in suvanje. Kajti boj se je še tukaj nadaljeval. Sedaj zasede policija, ki je stala na Ringu rampo, ki tvori že od nekdanj preporno točko mej dijaštvom in policijo, kajti ob takih prilikah se je lastite obe stranki policija in dijaštvo. Dijaki so po večini nato odšli v avlo, od koder so potem letele na policijo razne stvari, kakor zlomljene palice, moka, i. t. d. Nekdo je celo hitel v buffet, kupil steklenico sifona in poškopil z njim policaje. Šele ko je policija zapustila rampo, vrnil se je mir mej dijaštvo. Aretovanih je bilo precej dijakov, mej temi tudi nekaj tehnikov, ki so prišli nacionalcem na pomoč. Eden izmed policajev je bil tako hudo ranjen, da so ga morali prepeljati v bolnišnico.

Ker ni bilo mogoče napraviti miru, je pozval rektor vse predsednike nemških društev k sebi in jih opominjal, da naj bodo mirni, ker drugače bi bil senat prisiljen postopati kar najstrožje. Predsedniki so izjavili, da ne morejo dati nikake obljube za svoje člane, da bi le-ti miru ne kršili. In res, 11. maja so se ponavljali zopet nemiri kakor prejšnje dni.

Sedaj pa je stopil akademski senat s svojo strogostjo na dan, in je prepovedal vsem društvom nositi barve in čepice na vseučilišču. Vrh tega je moral vsakdo, kdor je hotel iti v vseučiliško poslopje, izkazati se v legitimacijo, da je vseučiliščni slušatelj.

Prepoved barv je nemško nacionalno dijaštvo nekoliko razburila, kajti čepica je buršu nad vse. Vsled tega so napravili nacionalci in liberalci nekaj demonstrativni bumml pred vseučiliščem. Po bummlu se je napatilo nekaj dijakov s čepicami v avlo, in odtod kot nekaka deputacija k rektorju, ki jih je tudi vsprejel. Ti so zahtevali, da se odstrani prepoved barv. To se seveda ni zgodilo, pač pa nekaj drugega.

Ker je rektor vsprejel te dijake v kulerju (t. j. s trakom in čepico) dovolil je, da se je kršila zapoved akademičnega senata. Rektor je prišel vsled tega s senatom v konflikt in je kmalu na odložil svoja rektorsko čast. Ministerstvo je njegovo odpoved vzelo na znanje in poverilo prorektorju profesorju Wiesnerju rektorska opravila.

Na vseučilišču je nato zavladal mir. Govorilo se je sicer, da mislijo nacionalci s silo preprečiti predavanja, toda to se ni zgodilo. Pač pa so podali nacionalci senatu neki memorandum, v katerem so mej drugim zahtevali, da senat prepove katoliškim dijakom nositi barve. Ravno tak memorandum so poslali nacionalci tudi nemškimi poslancem nacionalnega kalibra v parlament.

Katoliško dijaštvo je sklicalo mej tem dne 16. maja protestni shod proti zadnjim dogodkom na vseučilišču. Udeležba je bila velika. Shoda se je udeležilo vse katoliško dijaštvo dunajskega vseučilišča. Poleg nemških društev, sta bili zastopani tudi slovenska „Danica“ in laško katoliško društvo „Unione catolica italiana“. Poleg dijaštva se je shoda udeležilo še mnogo dunajske inteligence. Na shodu so ožigosali razni govorniki pobalinsko postopanje nemških nacionalcev, ki smejo vse delati, brez ozira na postave, a se jim nič ne zgodi. Sklenila se je sledeča resolucija:

Zborujoči shod izraža katoliškemu dijaštvu za njegovo hrabro postopanje popolno priznanje in obsoja kar najstrožje pobalinsko in brutalno postopanje nemških nacionalcev, ki je popolnoma nepostavno in pozivlja poklicane faktorje, da skrbе za to, da bode moglo katoliško dijaštvo v okvirju akademičnih postav prosto izvrševati svoje društveno življenje. Nato se je shod zaključil.

Zanimiv je odgovor naučnega ministra na interpelacijo krščanskega socialista Weisskirchnerja. On je namreč tako govoril, kakor da bi bilo katoliško dijaštvo vzrok nemirom, dasiravno vsakdo ve, da so nacionalci oni element, ki provzroča različne pretepe na naših vseučiliščih.

Sedaj vlada na vseučilišču mir. Kako dolgo pa bode to trajalo je odvisno od milosti nemškonacionalnih gospodov.

H.

Katoliško vseučilišče v Solnogradu. Več let se že nabira za imenovanje vseučilišče, toda izkazi prispevkov so bili vedno redki in nabrane vsote so se od leta do leta manjšale. Skoro se je že zdelo, da bode velevažno podjetje zaspalo, in pri nas v Slovencih smo mislili, da bomo mi, majhen narodič, imeli prej svojo katoliško gimnazijo kot Nemci slično visoko šolo. Nismo se motili. Za stvar zavzeti možje so namreč izgotovili nov načrt, po katerem se otvori katol. vseučilišče v najugodnejšem slučaju po preteku petih let. Načrt je naslednji:

Osrednje društvo s podružnicami po kronovinah vodi kakor do sedaj celo zadevo, upravlja že nabrani denar in širi med ljudstvom za-

nimanje za katol. vseučilišče in zavest o njegovi potrebi. Društvu načeluje solnograški nadškof. Za prve čase se misli osnovati, poleg že obstoječe bogoslovske fakultete, le še pravno in modroslovsko. Ti dve fakulteti sta namreč najbolj potrebni; nadalje bi medicinska preveč stala in bi tudi morda od liberalnega deželnega zbora ne dobila na razpolago tamošnjih bolnic. Za ustanovo in vzdrževanje prvih dveh bi se potrebovalo na leto približno 360.000 *K*, kolikor bi znašale 4°/_o obresti od kapitala 9 milijonov *K*. *K* tej letni vsoti pride še 46.000 *K*, katere že sedaj država izplačuje za bogoslovsko fakulteto. Ker se je do sedaj nabralo še-le 1 milijon *K*, bo treba zbrati še 8 milijonov *K*. Ker se namerava otvoriti vseučilišče v petih letih, se mora nabrati vsako leto najmanj 1.200.000 *K*, katere se prilagajo k glavnici in ki se zopet obrestujejo. Kje naj se nabira? Po nemških alpskih deželah, kjer biva nekaj čez 5 milj. katoliških Nemcev. Na vsako dušo odpade znesek 32 *h*, katerega naj pobirajo župniki in podružnice osrednjega društva, torej kakor pri nas za kat. gimnazijo. Denar se bo pobiral med Nemci, zato bo tudi vseučilišče imelo nemški značaj, vendar se bodo po potrebi in možnosti predavali posamezni predmeti tudi v drugih avstrijskih narečjih. Ker so mnogi dvomili, ali bo dobilo novo vseučilišče pravico javnosti, se je tudi to vprašanje že razmotrivalo in skoraj lahko rečemo tudi dognalo. Prvi pogoj za kat. vseučilišče je, da poučujejo versko prepričani profesorji, katere more nastavljati le škof. Temu pa ne oporekajo državni zakoni ter pridržujejo državi le nadzorstvo in upravo šole, ako naj ima ta pravico javnosti. Torej tudi v tem oziru so odstranjeni pomisleki in upati je, da skoro istodobno z našo kat. gimnazijo, dobimo tudi kat. vseučilišče v Avstriji. *B. R.*

Katoliško vseučilišče v Freiburgu v Švici se bode spopolnilo v nekoliko letih, kakor se poroča, v toliko, da dobi še medicinsko fakulteto, katere mu sedaj nedostaja. Mala Švica, ki še vsa ni katoliška, ima svoje katoliško vseučilišče. Velika Avstrija pa tega ne more doseči. Vseučilišče v Freiburgu ima sedaj 4 fakultete, namreč teologično, filozofično, juridično in naravoslovsko. Profesorjev ima 41. Med temi se nahajata tudi dva Čeha. Predava se v latinskem, francoskem in nemškem jeziku. Vseučiliška knjižnica šteje 100.000 knjig. Dasiravno je vseučilišče razmerno dobro urejeno in ima marsikako priznano moč mej profesorji, ima vendar dosti nasprotnikov, ki ga hočejo uničiti, in sicer vsled tega, ker je katoliško. Pred nedavnim časom je izdal akademični senat vseučilišča v Lipskem izjavo, da vseučilišča v Freiburgu ne more prištevatı visokim šolam, ker je katoliško. Druga nemška vseučilišča tej izjavi niso sledila. Sedaj pa je izdalo kar naenkrat prusko naučno ministerstvo ukaz, da se semestri, katere je kdo dovršil na freiburškem vseučilišču, ne smejo šteti na pruskih vseučiliščih, ker pruska vlada ne prišteva tega vseučilišča visokim šolam. *H.*

Odbor „Danice“ za letni tečaj: predsednik phil. Bogumil Remec, podpredsednik iur. Ivan Dermastia, tajnik phil. Fran Verbic, blagajnik iur. Arnim Ferjančič, knjižničar phil. Alfons Vales, gospodar phil. Rudolf Pregelj.

